

“ОИЛА ВА ХОТИН-ҚИЗЛАР” ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ

Г.В.Хрульнова, Р.А.Базарова, Ш.Р.Аллабергенова

БОЛАЛАРГА НИСБАТАН ШАФҚАТСИЗ МУНОСАБАТ:

*белгилари, аниқлаши ва ёрдам
кўрсатиши усуллари*

“Mahalla va oila” нашриёти
Тошкент – 2023

УЎК: 343.62(072)

КБК: 67.408я7

Х 83

Г.В.Хрульнова, Р.А.Базарова, Ш.Р.Аллабергенова

Болаларга нисбатан шафқатсиз муносабат: белгилари, аниқлаш ва ёрдам кўрсатиш усуллари [Матн] / Г.В.Хрульнова, Р.А.Базарова, Ш.Р.Аллабергенова. – Тошкент: “Mahalla va oila” нашриёти, 2023. – 88 б.

Тақризчилар:

Л.Р. Муминова – педагогика фанлари доктори, профессор;

М.З. Реджабаева – тиббиёт фанлари номзоди.

Мазкур қўлланмада МФЙ раиси, ҳоким ёрдамчиси, ёшлар етакчиси, хотин-қизлар фаоли ҳамда профилактика инспектори томонидан болалар билан шафқатсиз муомала ҳолатларини ўз вақтида аниқлаш, баратараф этиш ва шу каби ҳолатларга таъсир кўрсатиш чора-тадбирларининг ташкил этилиши бўйича маълумотлар тақдим этилган. Қўлланма патронаж ҳамширалар, тиббиёт ходимлари, психологлар ва ижтимоий иш ходимларига ҳам фойдали бўлади.

Китобда асосий тушунчалар, боланинг шафқатсиз муомалага дучор қилинаётганини аниқлаш мумкин бўлган белгилар батафсил ёритилган. Оилада ва кўчада зўравонлик ҳолатларига реакция қилиш модели таклиф этилган.

Қўлланма Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 11 апрелдаги “Хотин-қизлар ва болалар ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш тизими янада такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги УРҚ-829-сон Қонуни ижросини таъминлаш бўйича Йўл харитасининг 7-банди ижроси юзасидан нашрга тайёрланди.

“Оила ва хотин-қизлар” илмий-тадқиқот институтининг 2023 йил 2 июндаги 03-сонли Илмий кенгаш қарори билан нашрга тавсия этилган

ISBN 978-9943-9634-6-7

© “Оила ва хотин-қизлар” илмий-тадқиқот институти, 2023

© “Mahalla va oila” нашриёти, 2023

КИРИШ

Ўзбекистонда шафқатсиз муомала ҳолатларининг олдини олишга доимо катта эътибор қаратилган. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 2 июлдаги 3827-сонли қарорида вояга етмаганларга нисбатан шафқатсиз муомала ҳолатларини эрта аниқлаш ва уларга мажмуавий ёрдам кўрсатишга алоҳида эътибор қаратилиб, “Ижтимоий реабилитация қилиш ва мослаштириш, оилавий-маиший зўрлик ишлатилишининг олдини олиш тизимини такомиллаштириш бўйича амалий чора-тадбирлар дастури” ишлаб чиқилди. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 2 сентябрдаги “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги 561-сонли Қонунида ҳам вояга етмаганларни ҳимоялашга тааллуқли моддалар мавжуд.

Оммавий ахборот воситалари, айниқса, блогерлар, бефарқ бўлмаган фуқаролар ижтимоий тармоқларда аёллар, болалар, ҳайвонларга нисбатан зўравонлик фактларини мунтазам равишда ёрита бошладилар. Бироқ бундай ишлар, одатда, воқеа содир бўлиб ўтганидан кейингина ошкор бўлади. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари, ижтимоий тузилмалар шафқатсизлик содир этилгандан кейингина хабардор бўладилар ва натижада улар зўравонлик оқибатлари билан курашадилар.

Болаларни ҳимоялаш тизими бўғинларидан бири оилага бирмунча яқин ва ўз ваколатлари бўйича оиладаги вазиятни ўрганишадиган, оғир ҳаётини вазиятга тушиб қолган болалар ҳамда оилаларга ёрдам кўрсатадиган маҳалла фуқаролар йиғини мутахассислари ҳисобланади.

Ушбу қўлланмада маҳалла ва оилаларни қўллаб-қувватлаш бўйича мутахассисларнинг болалар билан шафқатсиз муомала ҳолатларини ўз вақтида аниқлаш ва шу каби ҳолатларга таъсир кўрсатиш чора-тадбирларини уюштириш учун маълумотлар тақдим этилган.

Шафқатсиз муомала ҳолатларини ўз вақтида аниқлаш ва болага ёрдам кўрсатиш унинг саломатлиги ва ривожланишида салбий ҳолатларни камайтириш имконини беради, ижтимоий етимлик, вояга етмаганлар орасида девиант ахлоқ, суицидни профилактика қилишга кўмаклашади.

1.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ БОЛАЛАР БИЛАН ШАФҚАТСИЗ МУНОСАБАТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ВА ЗАРАР КЎРГАНЛАРГА ЁРДАМ КЎРСАТИШ БЎЙИЧА ФАОЛИЯТНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИ

БМТ Бош қотибининг топшириғига биноан болаларга нисбатан зўравонлик муаммоларини ўрганиш бўйича кенг қамровли тадқиқот ўтказилди ва натижалари Бош Ассамблеянинг 2006 йил 29 августдаги 61-сессиясига тақдим этилди. БМТ тадқиқотлари натижаларига кўра, **Болаларга нисбатан зўравонликка барҳам бериш муаммоларини ҳал қилишда давлатларнинг фаол иштирок этишига тааллуқли кенг қамровли тавсиялар** ишлаб чиқилиб, давлатларга қуйидагича тавсиялар берилди:

1. Миллий ва маҳаллий даражада манфаатдорликни ошириш ва фаолиятни кенгайтириш.
2. Болаларга нисбатан зўравонликнинг барча турларини таъқиқлаш.
3. Профилактик чора-тадбирларга биринчи даражали эътибор бериш.
4. Зўравонликсиз қадриятларни тарғиб қилишга кўмаклашиш ва хабардорликни ошириш.
5. Реабилитация ва ижтимоий реинтеграция бўйича хизматларни тақдим этиш.
6. Болаларнинг жамият ҳаётидаги иштирокини таъминлаш.
7. Болаларга енгил ва хайрихоҳ тарзда хабар берадиган механизмлар ва хизматларни яратиш.
8. Содир этилган ҳаракат учун жавобгарликка эришиш ва жазоланмай қолишни тугатиш.
9. Болаларга нисбатан зўравонликнинг гендер аспекти билан боғлиқ масалаларни кўриб чиқиш.
10. Маълумотлар тўплаш ва тадқиқотлар ўтказиш бўйича миллий механизмларни яратиш.
11. Халқаро даражада бу муаммоларни ҳал қилишдаги манфаатдорликни ошириш.

МУНДАРИЖА

Кириш	3
1. Ўзбекистон Республикасининг болалар билан шафқатсиз муносабатларнинг олдини олиш ва зарар кўрганларга ёрдам кўрсатиш бўйича фаолиятни тартибга солувчи қонун ҳужжатлари	4
2. Болаларга нисбатан зўравонлик тушунчаси, шакллари ва белгилари	12
2.1. Жисмоний зўравонлик	13
2.2. Жинсий зўравонлик.....	17
2.3. Психологик зўравонлик	20
2.4. Боланинг асосий эҳтиёжларига бепарволик.....	21
2.5. Гендер зўравонлик	23
2.6. Таъқиб қилиш турлари.....	24
3. Бола билан шафқатсиз муомалада бўлаётганларни қандай аниқлаш мумкин?.....	31
4. Ота-оналар томонидан зўравонлик содир бўлганини кўрсатувчи жароҳатнинг юзага келиш сабаблари.....	49
5. Зўравонликни бошидан кечирган болалар билан ишни ташкиллаштириш	52
5.1. Мурожаатларни қабул қилиш	52
5.2. Шафқатсиз муомалага реакция қилиш	56
5.3. Шафқатсиз муомаладан жабр кўрган болаларга ёрдам кўрсатиш..	69
Фойдаланилган адабиётлар.....	76
Иловалар	78

Г.В.Хрульнова, Р.А.Базарова, Ш.Р.Аллабергенова

БОЛАЛАРГА НИСБАТАН ШАФҚАТСИЗ МУНОСАБАТ:

*белгилари, аниқлаги ва ёрдаги
кўрсатилиш усуллари*

“Mahalla va oila” нашриёти
Тошкент – 2023

Нашр учун масъул: **Б. Мавлонов**
Муҳаррирлар: **У. Юнусов,**
Ў. Номозова
Бадий муҳаррир: **Ф. Собиров**
Дизайнер-саҳифаловчи: **Л. Абдуллаев**

1940

Нашриёт рўйхат рақами № 1043191. 24.09.2021-й.
Босишга рухсат этилди: 14.08.2023.
“Segoe UI” гарнитураси. Қоғоз бичими: 70x100 $\frac{1}{16}$
Нашриёт босма табағи 5,1.
100000, Тошкент шаҳри, Мирзо Улуғбек тумани,
М.Исмоилий кўчаси 1-Г уй.

Китоб бепул тарқатилади.

“Pages Print” МЧЖ босмахонасида чоп этилди.
Тошкент, Олмазор тумани, Чимбой кўчаси, 8-уй.